

TÜRKÇE

Cümlede Anlam 3

İLETTİĞİ YARGIYA GÖRE CÜMLELER

TANIM CÜMLELERİ Tanımlama; bir kavramı, bir durumu nitelik ve özellikleriyle belirleme, işlevini gösterme ya da onu benzerlerinden ayıran yönlerini göstermeye denir.

Şiir, ölçülü ve kafiyeli söz söyleme sanatıdır.

Bir varlığın ne olduğunu anlatan, ayırt edici özelliklerini ortaya koyan cümlelerdir. Tanımlama cümleleri "... nedir?", "... kimdir?" sorularına cevap verir.

Özellikler, tek başına tanım için yeterli değildir.

Ada, dört tarafı denizlerle çevrili kara parçasıdır. (Tanım cümlesi)

Adanın dört tarafı denizlerle çevrilidir. (Özellik)

Tebeşir, toz zerreciklerinden oluşan, çizdiği yerde iz bırakan beyaz ve açık renkte kireçli kayadır. (Tanım cümlesi)

Tebeşir beyazdır. (Özellik)

KARŞILAŞTIRMA BİLDİREN CÜMLELER

Birbiriyle ilgili iki kavramı veya durumu ortak olan veya olmayan yönleriyle ele alarak aralarındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirtmeye **karşılaştırma** denir.

Kaplumbağa, tavşandan daha hızlıdır.

İki ya da daha fazla varlığın, kavramın, durumun benzer veya farklı yönleriyle kıyaslandığı cümlelerdir.

Bu tür cümlelerde çoğunlukla karşılaştırılan unsurlardan biri diğerinden üstün ya da aşağı olmakla beraber, bazen eşitlik de söz konusu olabilir.

Ömer Seyfettin'in dili, Halit Ziya'ya göre daha sadedir.

AŞAMALI BİR DURUM İFADE EDEN CÜMLELER

Bir olayın veya durumun olumlu veya olumsuz yönde giderek değiştiğini ilerlediğini anlatan yargılardır.

Her şey günden güne daha da kötüleşiyordu.

ÖN YARGI Bir kimse veya bir şeye ilgili önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm.

Bu filmin beğenilmesi mümkün değil!

OLASILIK (İHTİMAL) BİLDİREN CÜMLELER

Bir olayın, durumun ortaya çıkmasının beklenmesi; ama tam bir kesinliğin olmamasıdır. **Bu tür cümlelerde "belki" sözcüğü anlam kazanır.**

İşlerimi bitirdikten sonra sana uğrayabilirim.

Çocuklar, bu saatte çoktan uyumuş olmalı.

SEZGİ - TAHMİN CÜMLELERİ Sezgi - tahmin anlamı taşıyan cümlelerdir. Sezgi, bir olayın olup olmayacağını önceden hissetmek; tahmin ise bir olayın olup olmayacağı ile ilgili bir düşünce öne sürmektir.

Bu tavırlardan sonra sonunun böyle olacağı belliydi. (tahmin)

Olayın böyle sonuçlanacağını hissetmiştim. (sezgi)

Hava karardı, kardeşim eve varmıştır. (tahmin)

VARSAYIM Geçici olarak kabul edilmiş görüş ya da önermedir.

Tut ki bu maçı kazandık.

ÖNERİ CÜMLELERİ Bir konu, durum veya olayla ilgili eksik görülen herhangi bir şeyin nasıl giderilebileceğini belirten cümlelerdir.

Derslere çalışırken kısa notlar çıkarsan iyi olur.

Yazılılarda, başarılı olmak için günde en az iki yüz soru çözmelisin.

ELEŞTİRİ CÜMLELERİ Herhangi bir konuyla ilgili olumlu veya olumsuz bir değerlendirme içeren cümlelerdir.

Eserde kuru bir anlatım var.

Dili kullanmadaki başarısı, bu yapıtında da sürüyor.

Eleştiriyi kişi kendisine yönelik yaparsa buna öz eleştiri denir.

Bu konuda daha dikkatli olabilirdim.

KARŞIT DURUM BİLDİREN CÜMLELER Bazı cümlelerde birtakım olay ya da olguların karşıt özellikleri verilir. Karşıtlara yer vermek, anlatımı belirgin kılar.

Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz.

Olayların, olguların, durumların veya kişilerin karşıt özelliklerinin bir arada (aynı cümlede) verildiği cümlelerdir.

Okulumuz, Dicle'nin zaman zaman coşkun, bulanık; zaman zaman da duru sularına bakan bir yamaca kurulmuştu.

Dışarısı günlük güneşlik, ortalık sımsıcak; oysa burada paltolarımız bile bizi ısıtmaya yetmiyor.

AÇIKLAMA CÜMLELERİ Cümledeki bir yargıdan çıkarılan sonucu içeren cümlelerdir.

Çocuklar televizyon seyrediyor; demek ki ödevleri bitmiş.

İçki yüzünden birçok aile dağılıyor; öyleyse içki toplumsal yaşamı tehdit ediyor.

Bazı yargılar kendilerinden önceki bir yargının ya da başka bir cümlelin açıklayıcısı olabilirler.

Sınavı kazanmak için çok çalışıyorum.

EŞİTLİK BİLDİREN CÜMLELER Herhangi bir konuda eşitliğin söz konusu olduğunu bildiren cümlelerdir.

Her öğrenci, ayda bir kitap okuyacak.

Maç sonunda iki takımda birer puan kazandı.

KİNAYELİ SÖYLEYİŞ İÇEREN CÜMLELER Bir sözü iğneleyici, dokundurucu biçimde ya da hem gerçek hem mecaz anlama gelebilecek şekilde kullanmadır.

Bizler -bilmediğimiz hiçbir konu olmadığından- hangi taşı kaldırırsanız altından çıkar, her konuda görüş bildiririz.

Hamama giren terler.

Bu hızla artık okula yarın sabah varırız.

ÜSLUPLA İLGİLİ CÜMLELER Üslup, bir sanatçıya, bir çağa ya da bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliğidir. Bir yazının üslubu, o yazıyı yazan sanatçının duyuş, görüş, anlayış ve anlatışındaki özeliiktir.

Yazar, devrik cümleler kurarak anlatımına değişik bir hava katmış.

İÇERİKLE İLGİLİ CÜMLELER İçerikle ilgili cümlelerde, anlatılan eserin konusundan, bu anlatımda verilmek istenen mesajdan, eserde yer alan duygu, düşünce ve hayallerden söz edilir.

Bu romanda, köyden kente gelmiş bir ailenin hikâyesi anlatılmış.

Son şiir kitabında, Bursa köylerinin izleri var.

BEĞENME BİLDİREN CÜMLELER Herhangi bir şeyin iyi ve güzel bulunduğunu, takdir edildiğini ifade eden cümlelerdir.

Son kitabı bir harikaydı.

Ödevlerini ne güzel yapmışsın.

İnsanları ikna etme konusunda senden daha başarılısını tanımıyorum.

ABARTMA BİLDİREN CÜMLELER Bir olayı veya durumu olduğundan daha az veya daha çok gösteren cümlelerdir.

Hasta, ateşler içinde yanıyor.

Dünyalar kadar kitabı var.

Bu yemek dişimin kovuğunu doldurmaz.

KÜÇÜMSEME Benimle yarışması için daha çok çalışması gerekir.

AZIMSAMA Haftada iki saat ders çalışmayla sınavı kazanacağını mı sanıyor? Miktar olarak az bulmayı ifade eden cümlelerdir.

Bu parayla bir ay geçinilmez ki...

Bu çalışmayla mı sınav kazanacaksın sen.

Azımsamayla küçümsemeyi birbirine karıştırmamalıyız. Azımsama (miktar) az bulmayı ifade ederken küçümsemede alay sezilir.

İSTEK BİLDİREN CÜMLELER İstek kipi (-e,-a) ile çekimlenen cümlelerdir.

Seninle sinemaya gidelim.

Bu işle zamanımı boş yere geçirmeyeyim.

DİLEK BİLDİREN CÜMLELER Fiili “-se, -sa” ekleri ile çekimlenen ve şart anlamı taşımayan cümlelerdir.

Kardeşim askerden dönseydi.
Beraber alışverişe çıksak.
Onu son bir kez daha görebilseydim.

EMİR BİLDİREN CÜMLELER

Akşam geç olmadan eve gel.
Bütün sınıf beni burada beklesin.
Lütfen, kemerlerinizi bağlayınız.

ÖZLEM BİLDİREN CÜMLELER

Özlem anlamı taşıyan cümlelerdir.
Nerede o eski Türk filmleri?
Annemi öyle göresim geldi ki...

YAKINMA BİLDİREN CÜMLELER Herhangi bir durumdan memnun olmamayı, şikâyeti içeren cümlelerdir.

O arkadaş biraz da sussa...
Ah, sözlerime hiç kulak asmıyor ki...

SİTEM BİLDİREN CÜMLELER Bir davranış ya da sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık gibi duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtme anlamı taşıyan cümlelerdir.

Bizi düğüne bile çağırmadılar, alacakları olsun.
İnsan buraya kadar gelir de bana uğramaz mı?

GÖZLEM CÜMLELERİ Gözlem yoluyla elde edilen bilgileri içeren cümlelerdir.

Dışarıda kar yağıyor.
Çocuklar sokakta oynuyor.

DAVRANIŞ İÇEREN CÜMLELER Bir kişinin başkası tarafından gözlenebilen davranışlarını ifade eden cümlelerdir.

Misafirleri çok sıcak karşıladı.
Arkadaşını güler yüzle uğurladı.

ENDİŞE İÇEREN CÜMLELER Bir olay, durum veya kişiyle ilgili kaygı ve şüphe gibi duyguları barındıran cümlelerdir. Endişede, bir kişi ya da şeyi merak ederek düşünme söz konusudur.

Bu saate kadar niçin gelmediler?
Hava da çok bozdu; yolda kalmasalar bari.

MERAK BİLDİREN CÜMLELER Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için istek duyma anlamı içeren cümlelerdir.

O elindeki kutuda ne var?
Beni bugün arar mı?

ŞAŞMA BİLDİREN CÜMLELER Bir olay veya durumun beklenmedik bir şekilde gerçekleştiğini anlatan cümlelerdir.

Beni aradığına inanamıyorum.
Meğer ne hızlı koşarmış.

DEĞERLENDİRME BİLDİREN CÜMLELER Bir olay, nesne, kavram, sanat eseri, kişi veya görüşü değişik yönlerden eleştiren, inceleyen ve edinilen izlenimleri bir sonuç şeklinde ortaya koyan cümlelerdir. Değerlendirmelerde yorum da bulunabilir. Yorum bulunan değerlendirmeler kişisel (öznel) nitelik taşır.

Şair, vatan konusunu işlediği şiirlerinde daha duyarlı davranmış.

Bu roman, okuyucuya okuma zevki aşılayacak akıcılıkta yazılmış.

BEKLENTİ İÇEREN CÜMLELER Bir kimseden, olaydan ya da durumdan bir şey umma içeren cümlelerdir. Bu cümlelerde daha çok “ummak” ve “sanmak” eylemleri yüklem olarak kullanılır.

Herkesin bu toplantıya katılacağını umuyorum.
Bu sınavda başarılı olacağımı sanıyorum.

GERÇEKLEŞMEMİŞ BEKLENTİ CÜMLESİ Beklentilerin gerçekleşmemesi nedeniyle hissedilen hayal kırıklığını ifade eden cümlelerdir.

Herkesin bu toplantıya katılacağını umuyordum.
Geldiğimi duyunca arar sanmıştım.

PİŞMANLIK BİLDİREN CÜMLELER Kişinin yaptığı işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzüntü duymasına pişmanlık denir.

Keşke bunu daha önce düşünseydim.
Paramı dikkatli harcasaydım iyi olurdu.

CÜMLE TAMAMLAMA: Tamamlanması istenen cümlelerin mantıklı bir yargı ifade etmesini sağlamak gerekir. Bazı sorularda cümlede bırakılan boşlukları tamamlamamız istenir. Bu sorularda, cümledeki boşluklar tamamlanırken cümlelerin mesajına ve mantığına dikkat edilmelidir.

Tamamlanacak ve tamamlayacak cümleler ya da sözler arasında;

Anlamsal ilişki doğru kurulmalıdır.
Zaman ve kişi yönünden uyum olmalıdır.
Cümleleri anlamca bağlamak için uygun bağlaçlar kullanılmalıdır.

CÜMLE YORUMU Bazı sorularda, cümleden çıkarılabilecek yargı ya da çıkarılamayacak yargı sorulur. Bu sorularda bizden, cümlede anlatılanın ne olduğunu bulmamız istenir.

İYİ BİR CÜMLENİN ÖZELLİKLERİ

1. Doğruluk

Cümlelerin dil bilgisi kurallarına ve anlam özelliklerine göre, eksiklik taşımasıdır. Doğru bir cümlede bütün öğeler uyum içindedir. Tamlama kuruluşunda ve eklerin kullanımında bir hata yoktur. Noktalama işaretleri de yerli yerinde kullanılmıştır. Bu cümleler taşıdıkları bilgi açısından da doğrudur.

=Kitap okuma alışkanlığı kazanmak, en kötü zamanları en güzelleriyle değiştirmektir.

2. Açıklık:

Cümleyi okuyan ya da dinleyen ondan tek anlam çıkarmasıdır. Yorumu açık olan ya da mesajı belirgin olmayan cümleler, açıklıktan yoksundur.

Yabancı ülkedeki müzeleri gezdi.

Yabancı, ülkedeki müzeleri gezdi.

3. Duruluk:

Duygu, düşünce ve gözlemlerin gerektiği kadar sözcükle anlatılmasıdır. Duru bir cümlede her sözcüğün bir görevi ve anlamı vardır. Cümlede bir anlamı ya da dil bilgisi açısından görevi olmayan sözcüğün kullanılması duruluğu engeller.

Doktoru ona, iki günde bir güneşir, bir aspirin almasını söylemiş.

Doktoru ona güneşir, bir aspirin almasını söylemiş.

4. Yalınlık: Duygu, düşünce ve gözlemleri anlatırken gereksiz süslemelere yer vermemektir. Cümleye hiçbir anlam inceliği ve derinliği kazandırmayan, sanatlı yazmak hevesinden kaynaklanan sözler cümlede yalınlığı engeller.

Bu güzelim hayatın doyumsuz bin bir çeşit tatlı güzelliklerine veda ederek ebedî ve ezelî bir diyara, ölümün sonsuz ülkesine göç etti.

ATASÖZÜ

Uzun tecrübeler sonunda edinilen düşünce ve yargıları bildiren, kısa, özlü, kalıplaşmış ve halka mal olmuş sözler "atasöz" denir. Atasözleri öğüt vermeyi amaçlar. Atasözlerinin çoğu mecaz anlamı olarak kullanılır. Bazı atasözleri gerçek anlamlarıyla kullanılır.

Mum dibine ışık vermez. (mecaz/gerçek)

Bugünün işini yarına bırakma. (gerçek)

ATASÖZLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez, yerlerine eş ya da yakın anlamlı sözcükler kullanılamaz.

Atasözlerinin kimi bir yargı, kimisi iki yargı taşıyabilir.

Anası kızına taht kurmuş, baht kuramamış.

1. yargı 2. yargı

Atasözlerini oluşturan sözcükler genellikle mecaz anlamlarıyla kullanılır. Mecaz anlamıyla ders vermek isteyen atasözlerinde genellikle iki anlam vardır:

1. Sözcüklerin gerçek anlamları

2. Sözcüklerle anlatılmak istenen mecaz anlam

Ayağını yorganına göre uzat. (İşlerinizi imkânlarınıza göre yapın. Her ağacın meyvesi olmaz. (Her insandan aynı verim alınmaz.)

ÖZDEYİŞ (VECİZE)

Özdeyişler; bir düşünceyi, duyguyu, ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, söyleyeni belli olan, özlü sözlerdir.

Özdeyişler, söyleyenin kişisel düşüncelerini yansıtır; genellikle devlet adamları, sanatçılar ve düşünürlerin sözleridir.

Ne mutlu Türk'üm diyene! (M. Kemal Atatürk)

Gerçek bir arkadaş, iki gövdede yaşayan bir tek ruhtur. (Aristo)

Dünyada en zor olan şey, insanın kendisini bilmesidir. (Thales)